

Söz Varlığındaki Ödünçlemeler Üzerine Bir İnceleme: Rusça-Türkçe Örneğinde

An Analysis of Loanwords in Lexicon: The Case of Russian and Turkish

Muhammed TAŞKESENİĞİL¹
Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Russian Language and Literature, Erzurum, Türkiye
m.taskesenli@atauni.edu.tr

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Evindar BAKI²
Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

Atatürk University, Institute of Social Sciences, Department of Russian Language and Literature, Erzurum, Türkiye
evindar-baki@hotmail.com

Öz

Dilbilimcilere göre, aynı veya farklı dillerde konuşan toplulukların bireyleri arasında gerçekleşen sözlü iletişim sonucunda dil etkileşimleri ortaya çıkmıştır. Bu yöndeki etkileşimler, dillerin söz varlıkları üzerinde büyük etkiler bırakmaktadır. Dil biliminde bu disiplin alanı, belirli tarihi veya sosyal koşullar altında iki veya daha fazla dil arasında gerçekleşen etkileşimin tarihi süreçlerini ve sonuçlarını incelemektedir. Tarihi süreç içerisinde Rus ve Türk halkları arasında kültürel, coğrafi, politik, askeri, ticari, dini vb. etkileşimler yaşanmıştır. Bu doğrultuda Rus ve Türk halklarının günlük hayattaki ihtiyaçlarını karşılamak için dili her alanda kullanmaları, Rusça ve Türkçenin birbirlerine birçok ödünç kelime vermelerine neden olmuştur. Bu çerçevede, çalışmada farklı dil ailelerinden olan Rusça ve Türkçenin söz varlıklarına giren ödünç kelimeler analiz edilerek, etkileşimin boyutuna söz varlığı düzeyinde açıklık getirilmektedir. Çalışmanın özgün değeri, Türkçe ve Rusça arasındaki tarihsel etkileşimlerin dilsel izlerini ödünç kelimeler üzerinden analiz etmesidir. Bu inceleme, kelime alışverişinin kültürel ve toplumsal etkilerini göstererek iki dil arasındaki zengin sözcük etkileşimine ışık tutmaktadır. Çalışmanın amacı; önemli dilbilimcilerden olan E.N Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç'ın etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları ödünç kelimelerin incelenmesi yöntemiyle Rusça ve Türkçenin söz varlığında yapılan ödünçlemeler üzerine yararlı bir çalışma sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Söz varlığı, Ödünçleme, Dil etkileşimi, Dil bilim, Etimoloji

Abstract

According to linguists, language interactions have emerged as a result of oral communication between individuals of communities speaking the same or different languages. These interactions have a great impact on the vocabulary of languages. This disciplinary field in linguistics studies the historical processes and consequences of interaction between two or more languages under certain historical or social conditions. In the historical process, there have been cultural, geographical, political, military, commercial, religious, etc. interactions between Russian and Turkish peoples. In this direction, the use of language by Russian and Turkish peoples in all areas to meet their needs in daily life has caused Russian and Turkish to lend many loanwords to each other. In this framework, the study analyzes the loanwords that entered the vocabulary of Russian and Turkish, which are from different language families and clarifies the extent of the interaction at the level of vocabulary. The unique value of the study is that it analyzes the linguistic traces of historical interactions between Turkish and Russian through loanwords. This analysis sheds light on the rich lexical interaction between the two languages by showing the cultural and social effects of word exchange. The study aims to provide a useful study on the borrowings in the lexicon of Russian and Turkish by analyzing the loanwords common to the etymological dictionaries of important linguists such as E.N Şipova, M. Fasmer, and G. Karaağaç.

Keywords: Lexicon, borrowing, language interaction, linguistics, etymology

Açıklama (Bu makale, 2024 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yayınlanan "Rusça ve Türkçe Söz Varlığı Etkileşiminin Sözcüksel ve Anlamsal Analizi" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiş ve aynı üniversitenin BAP birimi tarafından desteklenmiştir.)

Geliş Tarihi/Received 23.04.2024
Kabul Tarihi/Accepted 06.11.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 30.12.2024

Cite this article as: Taşkesenligil, M. & Baki, E. (2024). An analysis of loanwords in lexicon: The case of Russian and Turkish, *Current Perspectives in Social Sciences*, 28(4), 544-556.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Dil; temelde iletişim işlevi olan, düşünme faaliyetini yöneten, fikir alışverişi sağlayan ve kişinin kendini ifade etmesine yarayan bir araçtır. Belirli bir insan topluluğunda kendiliğinden gelişen dil yapısı, geleneksel yazılı ve sözlü sembollerle şekillenen, değişime ve gelişime açık bir sistemdir (Arslantosun, 2021, s. 81). Bir iletişim vasıtası olarak dil, konuşulduğu toplumun benliğini yansıtan bilgi, beceri, tutum ve değerleri gelecek nesillere aktarmada en büyük toplumsal misyonu yerine getirmektedir. Buradan da, dil ile o dili konuşan toplum arasında sıkı bir ilişki olduğu ortaya çıkmaktadır.

İnsanlar; kişisel, sosyal, kültürel, politik ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dile başvururlar (Arslantosun, 2021, s. 81). Bu nedenle dil, günlük yaşamda en çok kullanılan sözlü ve yazılı iletişim aracıdır. Buna bağlı olarak yeryüzündeki her dil, çağlar öncesinden günümüze belirli bir etnik topluluğa iletişim aracı olarak hizmet etmiştir demek mümkündür. Bu bağlamda tarihi devirlerde dil vasıtasıyla aynı veya farklı etnik grubun bireyleri arasında çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda kurulan iletişim-ler, dil etkileşimlerini ortaya çıkarmıştır.

Dil etkileşimlerinin incelenmesi, 19. yüzyılda ortaya çıkan önemli bir dil bilim alanıdır. Dil biliminde belirli sosyal ve tarihsel koşullar altında halklar, etnik gruplar veya farklı dilleri konuşan bireysel insan toplulukları arasında yaşanan etkileşimlerin süreçlerini ve sonuçlarını inceleyen 'dil etkileşim bilimi' adında bağımsız bir alan vardır. Bu alan 'etkileşim dilbilimi', 'dilsel kontaktoloji' veya 'dil etkileşim bilimi' olarak da adlandırılmaktadır (Zakhvataeva, 2010, s. 165). Dil biliminde "dil etkileşimi" (language contact) terimi, ilk kez 1950'lerde Fransız dilbilimci A. Martinet tarafından önerilmiş ve bu alandaki araştırmalara genel bir bakış sunan W. Weinreich tarafından yaygın olarak kullanılmıştır. Bu terim, birçok bilim insanı tarafından farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu bağlamda V. Y. Rosensweig dil etkileşimini iki dil kolektifi arasındaki sözlü iletişim olarak tanımlamaktadır (Efremova, 2019, s. 153). O.S. Ahmanova'nın bakış açısına göre bu terim, farklı dillerde konuşan insan toplulukları arasında dil iletişiminin gerekliliğine yol açan tarihi, sosyal, coğrafi faktörlerin sonucunda ortaya çıkan dillerin etkileşimi olarak ifade edilmektedir (2004, s. 535). Dil etkileşimi, bir bireyin dil bilincinde veya dil topluluğunda dillerin bir arada var olması ve etkileşimi durumudur (Lomteva & Paharenko, 2014, s. 316). Bunun yanı sıra dil etkileşimleri, farklı kültürlerdeki bireylerin veya birden çok bireysel grubun karşılıklı iletişim kurmasıyla ortaya çıkmaktadır denebilir (Atasoy & Ercan, 2022, s. 568).

Dil Bilim Terimleri Sözlüğünde dil etkileşimi, insanlığın dil tarihinde meydana gelen ana aşamalar olarak tanımlanmaktadır. Dil etkileşimlerinin gerçekleşmesini sağlayan aşamalar şunları içerir: Bunlardan ilki, dillerin (lehçelerin) bölünmesini veya farklılaşmasını (ayrışması ya da uzaklaşması), ikincisi de dillerin ve lehçelerin birleşmesini veya yakınlaşmasını içermektedir. Bunun yanı sıra dil entegrasyonlarının özel durumlarından birinin, dilin kelime hazinesinin ödünç alınması ve diller arası sözcüksel (çoğunlukla terminolojik) durumların oluşmasına yol açan dil etkileşimleri olduğu belirtilmektedir (Jerebilo, 2010, s. 57; Akt. Leşenko ve Ostapenko, 2018, s. 26).

Yeryüzündeki bütün halklar, tarihi gelişimleri boyunca diğer toplumlarla belirli etkileşimlerde (politik, askeri, ekonomik, kültürel vb.) bulunmaktadır. Bu etkileşim yalnızca toplumlar arasındaki ilişkileri değil, aynı zamanda o toplumların dilini de etkilemektedir. Bu yönde bir etkileşim, dillerin zenginleşmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Özellikle de dillerin söz varlığının oluşumu üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Dil etkileşimleri üzerine yapılan incelemeler ve analizler, bir dilin tarihi gelişiminin izinin sürülmesini sağlayan çeşitli dilsel belirtileri ortaya çıkarmaktadır (Hagverdiyeva, 2019, s. 348). Bu doğrultuda kelime kökenleri, lehçe farklılıkları, dildeki değişiklikler ve söz varlığı üzerine yapılacak incelemeler dil etkileşiminin izlerinin sürülmesine yardımcı olmaktadır demek mümkündür. Bunun yanı sıra tarihi belgelerin incelenmesi, dilin evrimindeki önemli dönemlere ışık tutularak diller arası etkileşimlerin derinlemesine analizini sağlamaktadır.

Dil etkileşiminin en önemli sonucu, etkileşim halindeki dillerde karşılıklı ödünçleme türlerinin ortaya çıkmasıdır. Dil biliminde ödünçleme kavramı çok önemlidir. Bazı dilbilimciler ödünçleme kavramı ile süreci, bazıları ise sürecin sonunu kastetmektedirler. Bu sebeple, bazı dilbilimciler ödünçlemeyi bir dil biriminin bir dilden diğerine geçişiyle sonuçlanan süreç olarak tanımlamaktadır. Diğerleri ise ödünçlemeyi, başka bir dile aktarılan unsurlar, yani etkileşim sona erdikten sonra bu dilde var olabilen dil etkileşiminin sonuçları olarak görmektedir. Bu bağlamda ödünç alma ve ödünç kelime kavramlarını birbirinden ayırarak bu terimi "dillerin karşılıklı etkileşimi" olarak tanımlamayı önermektedirler (Kudriashova, 2015, s. 67-68).

Ödünçleme kavramı, İ. G. Dobrodomov'un da ifade ettiği üzere dil etkileşimi sonucunda bir dilden diğerine aktarılan yabancı dil unsuru (kelime, morfem, söz dizimsel yapı vb.) ve aynı zamanda unsurların bir dilden diğerine geçiş sürecidir. Ödünçleme kavramı ile yabancı dildeki unsurlar, öncelikli olarak da sözcükler kastedilmektedir, çünkü ödünçleme çoğunlukla sözcük düzeyinde gerçekleşmektedir (Dobrodomov, 1967, s. 364-365). Tarihteki uzun vadeli etkileşimlerin veya dillerin birbirine karışımının bir sonucu olan ödünç kelimeler, birçok dilin söz varlığında önemli bir yer tutmaktadır (Dobrodomov, 1990, s. 158-159;

Akt. Kudriashova, 2015, s. 68). Bu bağlamda ödünçleme tarihsel bir olgudur demek mümkündür. Bu hususta dilin söz varlığı birimi olan ödünç kelimelerin incelenmesi, o dilin oluşum tarihinden itibaren son halini aldığı döneme kadar nasıl geliştiğinin anlaşılmasını sağlayan önemli bir etkidir.

Yöntem

Çalışmanın konusu; Rusça ve Türkçenin etkileşimleri sonucunda meydana gelen kelime ödünçlemelerinin analizini içermektedir. Çalışmada; E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç gibi önemli dilbilimcilerin etimolojik sözlüklerinde kullandıkları ödünç kelimeler Türk Dil Kurumu'nun verileri ile sentezlenerek sunulmaktadır. Rusça ve Türkçe kökenli ödünçlemelerin incelenmesi, kelimelerin anlam değişimlerinin ve gelişimlerinin tespiti açısından önem taşımaktadır. Bu da kelimelerin tarihi ve etimolojisi hakkında derinlemesine bir kavrayış sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Rusça ve Türkçe'nin dil etkileşimleri başta olmak üzere; dil ilişkileri, sözcükbilim, anlam bilim ve dilde ödünçleme kavramları ile ilgili bilgi sahibi olunmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın; anlatılan bilgiler doğrultusunda etimolojik, sosyo-lingüistik, etno-lingüistik, etnografik ve tarihi dil bilim alanlarında yapılacak araştırmalara kapı aralayacağı öngörülmektedir.

Çalışmanın yöntemi, nitel araştırma yöntemi esas alınarak oluşturulmuştur. Her iki dildeki ödünçlemeler incelenirken sınıflandırma yöntemiyle birlikte tarihsel-tipolojik ve karşılaştırmalı analiz metodu kullanılmıştır. Çalışmanın amacına uygun olarak bilimsel literatürde genel bir kaynak taraması yapılmıştır. Rus ve Türk dilbilimcilerin sözlük çalışmalarından elde edilen veriler ışığında Rusçanın söz varlığındaki Türkçe kökenli kelimeler ile Türk Dil Kurumu'nun verileri ışığında Türkçe'nin söz varlığındaki Rusça kökenli kelimeler karşılaştırmalı olarak sınıflandırılmıştır. Konu kapsamında genel bir doküman taraması yapılmış, yabancı kaynaklar dilimize çevrilmiştir. Rusça-Türkçe açıklamalı etimolojik sözlükler, dil bilim kaynakları ve tarihi belgeler incelenmiş elde edilen materyallerle kelime analizleri yapılmıştır.

Çalışmada iki dil arasındaki tarihi ilişkiler ekseninde; Rusça ve Türkçenin dil etkileşimlerine ve etkileşimleri sağlayan faktörlere açıklık getirilmektedir. Rusça ve Türkçenin etkileşimlerinin bir sonucu olarak; her iki dilin birbirlerinin söz varlıklarına verdikleri ödünçlemeler, çeşitli dilbilimcilerin görüşleri ve çalışmaları ışığında karşılıklı şekilde analiz edilmektedir. Elde edilen veriler, bulgular kısmında ayrıntılı şekilde kategorize edilmiştir. Rusçanın söz varlığına geçen Türkçe kelimeler; Rusça yazılışları latinize edilerek sunulmuştur. Türkçenin söz varlığına geçen Rusça kelimeler; Türkçe okunuşları ve Rusça yazılışları Latin harfleriyle yazılarak verilmiştir. Yapılan analizler doğrultusunda kelimelerin uğradığı şekil ve anlam değişimlerine açıklık getirilmiştir.

1. Rusça ve Türkçenin Söz Varlığındaki Ödünçlemelerin İncelenmesi

1.1. Sözcükbilim (Leksikoloji)

Sözcükbilim veya bir diğer adıyla leksikoloji, kimi dilbilimcilerin geniş bir kapsamı olduğunu düşündüğü, anlam bilim (semantik) ve ad bilimini de içine kattıkları dil bilimin büyük bir dalıdır. Dilbilimci Aksan bu konuda, anlam bilim ve ad bilimin konuları, yöntemleri ve bu alanlarda ortaya çıkan gelişmeler açısından ayrı ayrı ele alınmalarının daha doğru olacağını vurgulamakta ve sözcükbilimin (leksikoloji) daha dar çerçeveli bir alan olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir (Aksan, 1979, s. 31).

Genel bir tanımla sözcükbilimi (leksikoloji), bir dilin söz varlığını, sözcük yapısını meydana getiren dildeki sözcükleri anlamları ve yapıları bakımından inceleyen, kelimelerin köken yapılarını araştıran, anlam ve biçim açısından özelliklerinde oluşan değişiklikleri, gelişimleri inceleyen bir bilim dalıdır (Aksan, 1979, s. 31). Temelde sözcük araştırmalarını kapsayan, sözcükbilimini niteleyen leksikoloji kavramının, bazı kaynaklarda sözlük bilim terimini karşıladığı görülmektedir (Akalin, 2010, s. 164). Bu bilgilerden anlaşılmalıdır ki leksikoloji bir diğer adıyla sözcükbilim, bir dilin sözcük dağarcığını inceleyen ve analiz eden dil bilimsel bir disiplindir. Sözcüklerin kökenleri, anlamları, yapıları, kullanımları gibi konular leksikolojinin (sözcükbilimi) inceleme alanına girmektedir.

Güncel Türkçe Sözlükte sözcükbilimi kavramı; bir dilin söz varlığını oluşturan unsurlar ve bu unsurların anlamlarını, yapılarını, birbirleriyle ilişkilerini, zaman içerisindeki gelişim ve değişimlerini araştıran dil bilim dalı şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Sözcükbilimi, bir dilin kelime ve kelime hazinesini inceleyen dil bilimin bir dalıdır. Bu disiplin alanı kısaca kelimelerin incelenmesi anlamına gelmektedir.

Batı dillerindeki biçimi "*lexicology*" olan leksikoloji (sözcükbilimi) kelimesi, Yunanca "*lexicon*" (sözcükler) ve "*logia*" (öğrenme, bilim) kelimelerinden türemiştir. Bu terimin M.Ö. 7. yüzyılda Mezopotamya'da kullanıldığı bilinmektedir. Zamanla sözcükbilim alanı, anlam bilim alanlarını da içine dahil edecek kadar büyümüştür. Bu büyüme, kelime ayrıştırması demek olan anlam unsurları temelinde yapıldığı için sözcükbilim alanı anlam bilim alanının bir parçası ile kesişmiştir. Dolayısıyla sözcükbilim çerçevesinde oluşan bu farklı alan, sözcük anlam bilimi şeklinde adlandırılmıştır (Aydın, 2017, s. 1). Dil bilimin bir çalışma alanı

olarak sözcükbilimi; sözcükleri, sözcüklerin kök ve eklerini, sözcük gruplarını kapsayan morphem (biçim) birimlerinin anlam özelliklerini, anlam değişimlerini ve genişlemelerini dilin kültürel yapısıyla beraber inceleyerek açıklamaktadır (Turan, 2012, s. 127).

Sözcükbilimi, bir kelimenin anlamı ile ifade ettiği kavram arasındaki ilişkiyi açıklar ve anlamın farklı türlerini ayırt etmektedir. Kelimelerin kullanımları açısından sözcükbilimi, dilin kelime dağarcığıyla ilgilenmektedir. Dilin kelime dağarcığının stilistik (biçim) farklılaşmasını, konuşma stillerinin birbiriyle ilişkisini incelemektedir (Davlatova, 2021, s. 1-2). Fonetik ve gramerden farklı olarak, bir kelimenin ses (fonem) bileşimi, dil bilimsel olarak konuşmanın belirli bir bölümüne ait olması ve bir cümledeki rolü açısından değil, öncelikle anlamı açısından ele alınmaktadır. Örneğin; fonetik için bir dil birimi olan “dom” (ev) kelimesinin Rusçada üç fonemden oluşması (d, o, m), gramer için belirli gramer kategorilerine (cinsiyet, sayı, durum) sahip olan ve cümlede belirli söz dizimsel işlevleri yerine getirebilen bir isim olması önemlidir. Ancak sözcükbilimde her şeyden önce önemli olan belirli sözcüksel anlama sahip bir kelime birimi olmasıdır (apartman) (Pimenova, 2018, s. 7).

Sözcükbilimi, bir dilin söz varlığını tüm yönleriyle bir bütün halinde ele almaktadır. Bu nedenle, sözcükbilimini hem anlam bilim (semantik) hem köken bilim (etimoloji) hem de biçim bilimden (morfoloji) ayırmak mümkün değildir (Çürük, 2020, s. 372). Bu alanlarla sıkı bir ilişkisi bulunan leksikoloji, bir dildeki kelimelerin yapısını, bu yapının gramatik özelliklerini ve bir dildeki yabancı sözcüklerin etimolojisini araştırır ve bu alanlarla etkileşim içerisindedir.

Sözcükbilim ve sözlük bilim terimleri, Türkçede çoğu zaman birbirleriyle karıştırılmaktadır. Bunun en büyük nedeni “*lexicology*” ve “*lexicography*” terimlerinin Türkçeye sözlük bilim veya sözcükbilim olarak çevrilmesinden kaynaklanmaktadır. Oysaki *lexicology* teriminin Türkçede karşılığı sözcükbilimdir. *Lexicography* ise sözlükbilim olarak adlandırılmaktadır. *Lexikography* (sözlük bilim) kelimesi, sözlük yazma işi şeklinde tanımlanırken, leksikoloji (sözcükbilim), kelime anlamı ve kelimelerin kullanımı üzerine yapılan araştırma olarak kabul görmektedir (Çürük, 2020, s. 371).

1.2. Dilde Söz Varlığı ve Ödünçleme

Dil, sürekli gelişen ve değişime uğrayan bir sistemdir. Şüphesiz bir dili oluşturan en önemli bileşenlerden biri, o dilin söz varlığıdır. Söz varlığı bir toplumun dünya görüşünü, zihniyetini, kültürünü yansıtan önemli bir birimdir. Bir dilin değişime uğraması ait olduğu toplumdaki sosyal değişimlere paralel gerçekleşmekte ve bu değişim doğrudan dilin söz varlığı üzerinde etkili olmaktadır. Bu doğrultuda yeni konuların ya da olguların ortaya çıkmasıyla, dilin söz varlığı yeni sözcüklerle yenilenebilir veya tam tersine giderek kullanımdan düşen konu ve olgu adlarını kaybedebilir (Sedina & Falina, 2016, s. 148).

Dil bilimin sözcükbilimi kapsamına giren söz varlığı, anlam bilgisi alanlarıyla da ilişki içerisindedir (Özbek, 2015, s. 24). Dolayısıyla söz varlığı, dilin yapısında meydana gelen anlam, ses, biçim gibi değişikliklerin ortaya konulmasında da önemlidir.

Söz varlığı, belli sınırlar içerisinde belli bir topluluğa ait olan bir dildeki bütün kelimelerin genel ifadesidir. Söz varlığı bir dilde yalnızca kelimeleri değil, o dilin atasözlerinin, deyimlerin, ikilemelerin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının tümünü bünyesinde barındırmaktadır (Aksan, 2004, s. 7). Bu bağlamda bir dilin söz varlığı o dilin tarihine, kültürüne ışık tutmaktadır demek mümkündür. Ayrıca söz varlığı, tarihi süreç boyunca dilin yapısında meydana gelen değişimleri yansıtmakta ve bu değişimlerin hangi dillerin etkisiyle olduğunu gösteren önemli bilgiler de vermektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre söz varlığı kavramı, bir dilin içerisinde barındırdığı sözlerin tümü; vokabüler, kelime haznesi, kelime dağarcığı, sözcük kadrosu anlamlarına gelmektedir (TDK, 2023). Söz varlığı, bireylerin karşılıklı iletişim kurma sürecinde kullandıkları kelimeler, ifadeler ve dil bilgisi gibi unsurlarını kapsamaktadır. Kişilerin duygu, düşünce ve isteklerini ifade ederken kullandıkları kelimeler, ses tonları, ifadeler ile iletişimin gerçekleşmesine ve anlamın paylaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

Korkmaz, söz varlığını bir toplumun veya bir kişinin kelime haznesinde yer alan kelimelerin tümü olarak ifade etmektedir (Korkmaz, 1992, s. 100). Ancak söz varlığı terimini yalnızca bir kelimeler bütünü olarak tanımlamak yeterli değildir. Söz varlığı; bir dilin mensubu olduğu toplumun dünya görüşünü, zihniyetini, kültürünü yansıtan atasözleri, deyimler, ikilemeler gibi kavramları da bünyesinde barındırması açısından önemli bir araçtır.

Bir dilin temel söz varlığı, konuşulduğu toplumun maddi ve manevi kültürüne ait her kavramı içerisinde barındıran bir bütündür. Bir kültürdeki maddi kavramlar, insan yaşamında temelde insan bedeni ile ilgili uzuvlar olmak üzere gitmek, gelmek, uyumak, yürümek ve gıda, yiyecek, içecek gibi daha çok beslenme ihtiyaçlarını kapsayan; tarım, hayvancılık, bitkiler ile ilgili alanlarda önemli bir yere sahiptir. Manevi kavramlar ise, bir kültürün dini ve geleneksel değerlerini yansıtan kelimeleri kapsamaktadır. Bu açıdan dili oluşturan her bir söz varlığı ögesi o toplumun sosyo-kültürel bünyesini ortaya çıkarmaktadır (Aksan,

2004, s. 26). Dolayısıyla söz varlığı ait olduğu dilin sosyal ve kültürel özelliklerini ortaya çıkaran önemli bir parçasıdır. Bu bağlamda ulusların, tarih içerisinde vuku bulan kültürel ve siyasi temasları dilde mutlaka yansımaları bulmaktadır denilebilir. Bu sebepten ötürü diller, yaşanan etkileşimin boyutlarını ortaya koymaya yarayan en iyi belge niteliğindedir (Daşdemir ve Efendioğlu, 2016, s. 159).

Her dil, ait olduğu toplumun başka dilleri kullanan toplumlarla etkileşime girmesi sonucu o dillerden bazı kelimeler almaktadır (Aslan, 2014, s. 38). Bu doğrultuda her dilin bir başka dilden yeni ve farklı kelimeler alarak söz varlığını zenginleştirdiğinden bahsedilebilir. Şöyle ki, her dilde olduğu gibi konu itibarıyla Rusça ve Türkçenin de söz varlığını genişletmek için birçok dilden ödünç kelime aldıklarından bahsetmek mümkündür. Rusça ve Türkçenin farklı dönemlerde birbirleriyle veya diğer halklarla yaşadıkları ilişkiler, bu halkların hayatlarında yeni gerçeklere farklı bir isim bulmayı ya da diğer halkların dillerinde var olan isimleri almayı zorunlu kılmıştır (Ahundova, 2016, s. 2006). Bu da kelime alışverişinin gerçekleşmesine zemin oluşturarak, Rus ve Türk dillerinin birbirlerinin yanı sıra, diğer dillerden de ödünç kelime alarak söz varlıklarına yeni kelimeler katmasını sağlamıştır.

Toplumların birbirleriyle etkileşim ve iletişim kurmasında dilin rolü büyüktür ve ödünçleme, bu süreçte doğal bir olgudur. Dil; ait olduğu toplumun kültür, sanat ve din gibi alanlardaki değişimlerinden etkilenir. Ayrıca toplumun yeni kavramlarla tanışması ya da değişen ihtiyaçları, dili başka dillerden ödünç kelimeler almaya yönlendirir (Özden, 2014, s. 161).

Ödünçleme kavramı, dil temaslarının bir sonucu olarak bir dilden diğerine aktarılan yabancı dil unsuru olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bir dilin vazgeçilmez unsurlarından olan kelime, morfem, söz dizimsel yapı gibi unsurların başka bir dile geçiş süreci olarak açıklanmaktadır. Ödünçleme olgusunun incelenmesi ve bu terimin yorumlanması; ödünçlemenin nedenleri, koşulları ve alıcı dilde meydana gelen değişiklikler vb. ile ilgili sorunların incelenmesiyle karakterize edilmektedir (Kudriashova, 2015, s. 67-68). Bir başka görüşle ödünçleme, dilde bulunmayan kelime ve yapıların başka bir dilden alınarak dilin kendi bünyesine alınması şeklinde açıklanmaktadır. Alınan unsurlar, bazen dilin ses ve şekil yapısına uymak için değişikliğe uğrarken bazen de hiçbir değişiklik yapılmadan kullanım alanına dahil edilmektedir (Paylan, 2015, s. 124). Bunun yanı sıra ödünçleme kavramı, dilin söz varlığını arttıran yabancı dilden alınan dil unsurları olarak da adlandırılmaktadır. Ayrıca, sözcük alışverişi anlamına da gelmektedir (Gaznevi, 2020, s. 94).

Bütün diller, tarih boyunca birbiriyle sözcük alışverişinde bulunmuşlardır. Buna bağlı olarak dilde var olmayan birçok sözcüğü de birbirlerinden ödünç almışlardır. Bu bağlamda; yabancı dillerden kelimelerin, deyimlerin, terimlerin, kelime çevirilerinin alınması ödünçleme (ing. borrowing) olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda ödünç kelime; *alıntı*, *alınma sözcük*, *alıntı sözcük*, *yabancı sözcük*, *misafir sözcük* (ing. loanword, borrowing) olarak adlandırılmaktadır (Eker, 2010, s. 175; Akt. Daşdemir & Efendioğlu, 2016, s. 161). Bu bilgiler ışığında, kadim dönemlerden beri dillerin birbirlerini etkilediğini söyleyebiliriz. Tarihi süreçte, farklı diller arasında gerçekleşen kelime alışverişlerinin bu anlamda doğal bir olgu olduğunu söylemek mümkündür.

Ödünçleme kavramı, anlam olarak geçici süreliğine alınan ve ihtiyaç bitiminde geri iadesi yapılan bir şeydir. Ancak bu anlamda kullanım kapsamına giren dil unsurlarının geri iade edilme gibi bir durumu bulunmamaktadır. Dolayısıyla öge, hangi dilden alınmış olursa olsun aktarıldığı dilde benimsenecektir. Bunun yanında terimin tam olarak anlamı karşılamadığı ve bazı açılardan eksik kaldığı öngörülmektedir. Bundan ötürü Paylan, *ödünçleme* kavramı için '*alıntı*, *verinti*, *kopyalama*' gibi isimlerin de kullanıldığını belirtmektedir. Bilhassa ödünçleme teriminin kullanımının daha çok kabul görmesiyle, bu terim daha çok dillendirilmektedir (Paylan, 2015, s. 124). Bu doğrultuda *ödünçleme* ve *alıntılama* kavramlarının aynı anlamı karşıladıkları anlaşılmaktadır.

Bazı dilbilimciler, dilde *alıntılama* kavramını (loanword, borrowing) şu şekilde ifade etmektedirler: Alıntı kelime, esasında alıcı dilin söz varlığının bir parçası değildir. Karşı dile uyum sağlayarak alındığı dilin söz varlığının bir bölümü haline getirilen sözlüksel unsurdur. Örneğin; Eski İngilizcede *pork* (domuz) kelimesi yoktu, ancak Orta İngilizcenin son dönemlerinde bu kelime Fransızcadan ödünç alınmıştır. Buna karşılık Fransızcada *bifteck* (biftek) kelimesi İngilizceden ödünç alınmış bir kelime değildir (Campbell, 2013, s. 56-57).

Alıntı kelimelerin herhangi bir dile girişlerinin birçok farklı sebebi vardır. Bu bağlamda alıntı kelimelerin alıcı dile giriş sebepleri; dildeki alfabe değişikliği, sıklıkla coğrafya değiştirilmesi, dilin türetme yapısının noksanlığı, dilbilimci eksikliği, gelişmemişlik, sosyal hayattaki derin değişiklikler, din ve medeniyet eksenli değişimler, özentiler, kişilerin beğenilme arzusu, bilimsel ve teknolojik yenilikler gibi bazı özel durumlar olarak sıralanabilmektedir (Buran, 2001, s. 79-162-163; Akt. Durmuş, 2004, s. 2). Bunun yanında ödünçlemenin gerçekleşmesine temel oluşturan nedenler arasında; farklı dilleri konuşan milletler arasındaki kültürel, siyasi, ekonomik temaslar olduğundan da bahsedilebilir (Gaznevi, 2020, s. 103).

1.3. Rusça ve Türkçenin Tarihi Süreç İçerisindeki Dil Etkileşimleri

Yapılan araştırmalar, Rusça ve Türkçenin dil etkileşimlerinin Türklerin M.S. 4. yüzyılda Orta Asya'dan batıya göç ettikleri tarihlere kadar uzandığını göstermektedir. Çok eski dönemlerden beri Türkler, Orta Asya ile güneydoğu Avrupa steplerinde, bunun yanı sıra Güney Rusya steplerinde de yaşamışlardır. Orta Asya'dan batıya göç eden Hun, Sabir, Bulgar- Ogur, Avar, Peçenek, Uz, Kuman/Kıpçak boyları, zamanla topraklarını Avrupa'nın iç kesimlerine kadar genişletmişlerdir. Türklerin Avrupa milletleri ile ilk etkileşimleri bu bölgelerde kaydedilmiştir. Türklerin ikinci ana yurdu olarak adlandırılan bu bölgeler, Türk topluluklarının Ruslar üzerinde siyasi, askeri, kültürel etkilerinin ortaya çıktığı bölgelerdir (Yasin, 2018, s. 95). Elbette bu etkileşimler her iki milletin dilinde de yansımalarını bulmuştur.

Çalışmanın bu kısmında Rusça ve Türkçenin dil etkileşimlerine ilişkin olarak, her iki milletin tarihi süreç boyunca ilişkilerinin seyri incelenmektedir. Rusça ve Türkçenin dil ilişkilerini tarihi açıdan ele almak; her iki halkın dil ilişkilerinin nasıl geliştiğine, etkileşimin süreçlerine, sonuçlarına açıklık getirmekte ve etkileşimin gerçekleşmesini sağlayan faktörlerin neler olduğunun anlaşılmasına ışık tutmaktadır. Bu bağlamda Rusça ve Türkçenin etkileşimlerinin bir sonucu olarak gerçekleşen kelime ödünçlemelerine açıklık getirilmektedir.

Türk halkları, uzun dönemler boyunca Rus halklarıyla aynı topraklarda yaşamışlardır. Günümüzde de birçok Türk halkı Rusya Federasyonu bünyesinde yaşamaya devam etmektedir. Buna bağlı olarak, Rusya Federasyonu bünyesinde en kalabalık dil grubunu Türk dillerinin oluşturduğundan bahsetmek mümkündür. Bu durumun en temel nedeni, Türk kavimlerinin tarih içerisinde Slavların yaşadıkları coğrafyalara gerçekleştirdiği göçlerdir (Aktaş, 2022, s. 313). Türkler, eskiden beri bu topraklarda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bundan dolayı, bu alanlara Türk dili ve kültürü yayılmıştır. Bu bağlamda denilebilir ki, Türkçe'nin Rusça üzerindeki etkisinin daha baskın olmasının nedeni, Türk halklarının Rusların yaşadıkları coğrafyalara yaptıkları göçlerdir.

Rus-Türk dil ilişkileri, Avarlar'dan öncesine uzanmaktadır. Altın Orda döneminde Rus ve Türk milletleri arasındaki siyasi ilişkilerin güçlenmesiyle dil ilişkileri de güçlenmiştir. Bu durum, ilk tercümanların (tolmaç) ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur (Özeren, 2014, s. 1095). Şöyle ki bazı araştırmalar yakın komşuluk ilişkileri bulunan Rus ve Türk halklarının ekonomik, ticari vb. ihtiyaçlarını giderebilmek için birbirlerinin dillerini öğrenmek durumunda kalmaları sonucunda ilk çevirmenlerin ortaya çıktığını göstermektedir (Şakar, 2015, s. 2326). Bu doğrultuda anlaşılmaktadır ki; Rus ve Türk toplumlarının bilgi alışverişini sağlamak, diplomatik ilişkileri yürütmek, günlük hayattaki ihtiyaçları karşılamak gibi çeşitli münasebetlerden ötürü iletişim kurmaları sonucunda dil etkileşimleri yaşanmıştır.

Rus ve Türk milletleri arasında yaşanan yoğun ilişkiler, her iki dilin lehçe ve ağızları üzerinde de kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu durum, Rusça ve Türkçe arasında yaşanan kelime alışverişiyle açıklanabilir. Her iki dil arasında yaşanan kelime alışverişi 12. ve 15. yüzyıllarda yaşanan Moğol İstilasası sonrasında artış göstermiştir. Hanlıklar döneminde ise kelime geçişlerinin sayısında daha fazla artış olmuştur. Bu şekilde Sovyetler Birliği dönemine ve devamında günümüze kadar her iki dil arasında karşılıklı kelime alışverişi hızla devam etmiştir (Özeren, 2014, s. 1095). Bu doğrultuda anlaşılmaktadır ki, bir milletin başka bir milletle kurduğu ilişkiler doğal olarak dili üzerinde etkili olmaktadır, o dilin söz varlığına yansımaktadır.

Tarihte Rus ve Türk halkları arasında pek çok farklı alanda etkileşim yaşandığı görülmektedir. Bu açıdan Türk halklarından biri olan Peçenek boyunun tarihi süreç içerisinde Ruslarla yakın komşuluk ilişkisi yaşadığı bilinmektedir. Peçenekler, bu süreçte Rusların (Kiev Rusları) yanı sıra, Bizans'la da etkileşimde bulunmuşlardır. Bu dönemde Peçenekler; Bizans'tan kumaş, boya, süs eşyası, mücevher vb. eşyalar almaktaydı. Buna karşın Peçeneklerin de Bizans'a tutkal, bal mumu, deri, at, öküz, koyun sattıkları bilinmektedir. Bu durumdan hareketle, Kiev Rusya'sı döneminde Rus halkının Bizans'la ticari alandaki faaliyetlerini canlı tutabilmek için Peçeneklerle dostane ilişkiler yürütmek zorunda kaldıklarından bahsedilebilir. Aynı zamanda Peçenek askerleri Bizans'a karşı Rus ordusunda paralı asker olarak savaşmıştır (Tektaş, 2007, s. 333). Bu durumun her iki halkın askeri alandaki ilişkilerine ayna tuttuğu söylenebilir. Buna göre, Rusça ve Türkçe arasında etkileşim yaşanmasının en önemli sebeplerinden birisinin, insanların gündelik ihtiyaçlarını karşılamak için kurmuş oldukları zorunlu ilişkiler olduğundan bahsedilebilir. Yine görülmektedir ki her iki dil arasındaki etkileşimin boyutu oldukça eski dönemlere uzanmaktadır.

Peçenekler dışında Ruslarla doğrudan etkileşim halinde olan bir diğer Türk hanlığı ise Kıpçaklardır. Rusların askeri faaliyetleri üzerinde Batı Kıpçaklarının etkisinin fazla olduğundan bahsedilebilir. Bu doğrultuda Ruslar ve Kıpçaklar arasındaki etkileşim yaklaşık olarak 180 yıl sürmüştür. Bu uzun etkileşim sürecinde Ruslar, Türklerin Doğu Avrupa steplerine göç ettikleri güzer-gahlar üzerinde çeşitli engeller oluşturmuşlardır. Genel olarak göçü durduramasalar da bazı olumsuz etkiler yaptıkları bilinmektedir. Buna bağlı olarak denilebilir ki; Rus ve Kıpçaklar arasındaki askeri ilişkiler, bu dönemde Rus dilinin söz varlığını da önemli ölçüde etkilemiştir. Bunun en büyük göstergesi 'İgor Destanı'dır. Bu destan, içeriğinde Kıpçak dilinden kelimeler barındırması açısından önemlidir. Ayrıca adını Kumanlardan alan günümüzde Makedonya'da yer alan "Kumanova" şehri de Türk

dilinin Rus diline etkisinin bir örneğidir (F. Başbuğ & F. Başbuğ, 2016, s. 328-329). Kıpçakların Ruslarla olan ilişkilerine yön veren bir başka önemli husus, Kıpçak beylerinin kızları ile Rus Knezleri arasında yapılan evliliklerdir. Bu dönemde Rus Prensleri, Türk Hükümdarlarının kızları ile evlenerek aralarındaki hasımlığı hısımlığa çevirmişlerdir. Rus Knezleri, Kıpçaklarla olan dostluğa önem verseler de gerçekte siyasi ve askeri güç elde etmeyi amaçlamışlardır (Kemaloğlu, 2015, s. 24; Akt. Aktaş, 2022, s. 315). Kıpçaklar o dönemde üstün ve güçlü savaşçı özellikleriyle bilinmekteydiler. Bu doğrultuda Ruslar ve Türkler arasında yapılan evliliklerin her iki kültürü birbirine yaklaştırdığını ve etkilediğini söylemek mümkündür. Bunun yanında kültürel farklılıklar yaratan din unsuru ve geleneksel alışkanlıkların karışmasıyla, kültürel etkileşim ve değişim yaşandığından bahsedilebilir. Bu durum, her iki kültürdeki bireylerin iletişim kurma ihtiyacından dolayı birbirlerinin dillerini öğrenmeyi gerekli kılmaktadır. Buna bağlı olarak Rus ve Türk dillerinin karşılıklı etkileşime girdiğinden ve böylelikle söz varlıklarına kültürel, dini, siyasi alanlarda yeni kelimeler eklendiğinden bahsedilebilir.

Tarihte Türkler ve Ruslar arasındaki ilişkilerin en etkili yaşandığı süreçten biri de Altın Orda dönemidir. Bu dönemde Altın Orda hanı ve Rus Knezleri arasında hiyerarşik bir bağ oluşmuştur. Bu doğrultuda, hemen her Rus Knez'in Altın Orda hanlığı itaatine dayalı siyasi bir sistemi benimsediğinden bahsedilebilir. Bunun en temel göstergesi, Rusya'nın Altın Orda hanının sözüne bağlılığı ve Rus devletinden düzenli olarak toplanan vergilerin Altın Orda hanlığı hazinesine teslim edilmesidir. Bunu takiben, Altın Orda hanlarının Rusya'da iktisadi, ticari yaşamın gelişmesine yönelik uyguladıkları politikalarda bu düşünceyi desteklemektedir. Aynı zamanda İslami ve atalarının dini inançlarını benimseyen Altın Orda hanlarının; Rusların dini inançlarına hoşgörülü oldukları, kilise ile yakın etkileşim kurdukları, hatta Rus kilisesini himaye ettikleri görülmektedir (Özcan, 2022, s. 365-366). Yaşanan bu olaylar silsilesi; uzun yıllar devam edecek siyasi, askeri, ticari, iktisadi, dini vb. alanlarda Rus ve Türk dillerinde derin izler bırakmıştır. Tarihi kaynaklarda İlk Rus Çarı ve son Moskova Knezi olan 'Korkunç İvan' lakaplı 4. İvan'ın kökeninin Altın Orda Tatarlarından geldiğinden bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra ilk imparator Büyük Petro'nun annesi Natalya Narişkina'nın soyunun, Tatar soylu Abatur Mirza'dan geldiği bilinmektedir. Aynı zamanda Korkunç İvan'ın annesi Yelena Glinskaya'nın Altın Orda'lı Mamay Han'ın oğlu Mansur Kiyata'nın torunu olduğundan söz edilmektedir. Tüm bunlara bağlı olarak, Altın Orda kökenli birçok aristokratın Rus tahtına kadar çıktığı gözler önüne serilmektedir (Kemaloğlu, 2015, s. 48; Akt. Aktaş, 2022, s. 318). Bu bilgilerden anlaşılmaktadır ki, Rus ve Altın Orda devletleri arasındaki kültürel, siyasi ilişkiler her iki ulus arasında kaynaşma sağlamış ve bu iki ulusu birbiriyle yakınlaştırmıştır.

Rusya ve Osmanlı İmparatorluğu arasında bilinen ilk ilişkiler, 1492 yılında başlayıp 1922 yılına kadar sürmüştür. Bu ilişkiler, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Sovyetler Birliği'nin kuruluşuna kadar sürmüştür. Bu dönem, Türk-Rus ilişkileri tarihinde Osmanlı ve Rus devletlerinin topraklarını genişlettikleri oldukça karmaşık ve uzun bir dönem şeklinde tanımlanabilir. Bu dönem; iki millet arasındaki siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerin yoğun şekilde yaşandığı süreçlerden biridir (İnalçık, 2018, s. 25). Bu dönemde Rus ve Türk devletlerinin etkileşimleri diplomatik ilişkilerle şekillenmiştir. Bu ilişkiler, her iki milletin birbirlerinin kültürlerinden ve dillerinden birçok kelimenin ödünç alınmasını, kelime alışverişi yaşanmasını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin Kafkasya ve Balkanlardaki etkisi, birçok Rusça kökenli kelimenin Türk diline girmesini kolaylaştırmıştır. Buna karşılık Osmanlı'nın etkisi altında olan topraklarda da Türk dilinden kelimeler Rusçaya girmiştir. Bu husus; her iki devletin kültürel, siyasi ve askeri etkileşimlerinin bir sonucudur.

Yukarıda ele alınan bilgiler doğrultusunda, farklı dil ailelerinden olan Rusça ve Türkçenin dil ilişkilerinin, tarihin bilinmeyen dönemlerinden günümüze kadar derin bir geçmişe dayandığı görülmektedir. Tarihi süreç içerisinde her iki dilin etnik halkları arasında dil iletişimini gerekli kılan çeşitli etkileşimler yaşanmıştır. Bu etkileşimler, her iki dilin söz varlığında ve gramer yapısında derin izler bırakmıştır. Rusça ve Türkçenin etkileşimlerini sağlayan faktörler ise her iki halkın yakın komşuluk ilişkileri, kültürel, siyasi, askeri, ticari, dini vb. ilişkilerinin bir sonucu olarak açıklanabilir. Dolayısıyla Rusça ve Türkçenin söz varlıklarının karşılaştırmalı şekilde incelenmesi, her iki dil arasında yaşanan etkileşimin sözcüksel boyutunun ortaya konulmasını sağlamaktadır.

2. Türkçeden Rusçaya Geçen Ödünç Kelimelerin İncelenmesi

Farklı diller arasındaki sözcük düzeyinde meydana gelen etkileşimler, ulusal dillerin söz varlığı tarihinde önemli bir yere sahiptir. Dil etkileşimlerinde sözcük ödünçlemeleri sorunu, Rus dilinin varlığı boyunca çeşitli tarihi aşamalarından bahsettiğimiz bu dilin gelişiminde de önemli bir yere sahiptir (Kasumova, Ergenekon & Çobanoğlu, 2016, s. 121-122). Ruslar ve Türkler arasındaki tarihi ilişkilere bakıldığında, yüzyıllardır irtibat halinde olan bu milletler arasındaki dil etkileşimlerinin boyutunu ve seyrini Rusçadaki Türkçe kökenli kelimelerin ortaya koyduğundan bahsedilebilir (Karaman, 2009, s. 1379). Bu nedenle çalışmanın bu kısmında, Rusçadaki Türkçe ödünçlemeler sorunu üzerinde durulmaktadır.

Rusçanın söz varlığının gelişiminde, Türk milletleri ve diğer doğu halklarıyla yaşanan ilişkiler neticesinde Rus diline aktarılan ödünç kelimeler önemli bir yer tutmaktadır. Rusçanın söz varlığı incelendiğinde yüzlerce Türkçe kökenli kelimenin yer aldığı görülmektedir. Bu doğrultuda karşılıklı olarak Rusça ve Türkçenin söz varlığındaki ödünçlemeler üzerine yapılan çalışmalardan bahsetmek konu bağlamında önem arz etmektedir.

Rusçaya geçen Türkçe unsurlar üzerine ilk çalışmaların 1850'lerde yapıldığı bilinmektedir. Bu anlamda dilbilimci Karaağaç'ın da belirttiği üzere konu üzerine yapılmış çalışmaların sayılamayacak kadar fazla olduğu görülmektedir. Bu hususta Türk-Rus dillerinin incelenmesinde birçok yabancı ve Rus bilim insanının temel çalışmaları dikkat çekicidir (Karaağaç, 2021, s. 24).

Dobrodomov 'Rusçadaki Türkçe Kelimelerin Araştırılması ile İlgili Bazı Sorular' adlı çalışmasında, Rusçanın söz varlığındaki Türkçe kökenli kelimeler (Türkizmler) üzerine ilk incelemelerin 18. yüzyılda başladığını belirtmektedir. Ancak Rusça kelimelelerin Doğu dillerinin kelimeleri ile karşılaştırılmasına yönelik yapılan ilk deneme çalışmalarının 1769 yılına dayandığı ifade edilmektedir. Bu tarihlerde, Rus dilinde Doğu dillerinin sözcüklerine benzeyen kelimelerin listesi Vasiliy Tuzov'un Rusçası "Podenşina" (Gündelik İş) olan hiciv dergisinde yayımlanmıştır (Dobrodomov, t.y.).

Moskova Üniversitesi'ndeki "Rus Edebiyatını Sevenler Derneği", 1812 yılında Rusçanın diğer dillerle etkileşimine ilişkin rekabetçi bir araştırma çalışması ortaya koymuştur. Bu çalışma ile Tatar dillerinin (genel olarak Türk dillerinin) Rusçanın kelime hazinesine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır. Ne yazık ki bu çalışma gerçekleştirilememiştir. O dönemde Rus dilinin Türk dillerinden aldığı ödünç kelimeler sorunu, sınırlı materyaller çerçevesinde ortaya konulmuştur. Bu hususta 1854 yılında I. Srevnezskiy'nin editörlüğünde yayımlanan 'Karşılaştırmalı Açıklayıcı Sözlük ve Dil Bilgisi Materyalleri' adlı çalışmada Rusçanın konuşma dilindeki Türkçe kelimelerle ilgili birçok ilginç gözlem yer almaktadır (Dobrodomov, t.y.).

"Rusya'da Türk Dili Çalışmalarının Tarihi" adlı monografisinde Rus dilindeki Türkizm (Türkçe kelimeler) çalışmalarının tarihini detaylı olarak açıklayan Türkolog A. N. Kononov'un çalışmaları önem arz etmektedir. Rus dilinin söz varlığındaki Türkçe unsurlar üzerine dil bilimsel incelemeler yapan N. A. Baskakov, N. K. Dmitriev, I. G. Dobrodomov, A. D. Efendieva, R. A. Yunaleyeva, V.I. Ababev, F. E. Korş, V. D. Arakin, G. B. Aslanov, P.M. Melioranskiy gibi dilbilimcilerin çalışmaları, benzer alanda çalışan araştırmacılara kaynaklık etmesi bakımından dikkate değerdir. Eski Rus dilinin Türk dillerinden ödünç aldığı kelimelere yönelik en derin sorular Kors ve Melioranskiy tarafından ele alınmıştır (Buribayeva, 2012, s.19).

Önce Rusların, sonrasında Güney İslavlarının dilleri üzerine başlayan bu çalışmaları derli toplu bir biçimde Abdullah Skaljić ve E. N. Şipova'nın eserlerinde bulmak mümkündür. Bunlardan önce M. Fasmer'in hazırlamış olduğu 'Rusçanın Etimolojik Sözlüğü' adlı çalışmasında Rus dilinden Türk diline geçen 1700 Türkçe kökenli kelime yer almaktadır. Bunun yanı sıra Rus araştırmacı Şuhov'un iki eserinde 2500 Türkçe kökenli kelimenin yer aldığı R. T. Mendekinova tarafından ifade edilmektedir. A. G. Spirkin, İ. Akçurin ve R. S. Karpinskaya tarafından hazırlanan 'Yabancı Kelimeler Sözlüğü' adlı çalışmada 304 Türkçe kökenli kelime olduğu ortaya konulmuştur (Karaağaç, 2021, s. 24-25).

1958'de yayımlanan Sözlük Bilim kitabının üçüncü sayısında yer verilen N. K. Dimitriev'in 'Rus Sözlüğündeki Türkçe Unsurlar Üzerine' adlı çalışması oldukça dikkat çekicidir. Aynı zamanda bu alanda yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Bu çalışma, D. N. Uşakov'un editörlüğünü yaptığı 'Açıklamalı Rus Dili Sözlüğüne' Türkolojik açıdan bir yorumdur. Bunun yanı sıra Dimitriyev'in bu çalışması, Fasmer'in 'Rusçanın Etimolojik Sözlüğü' adlı çalışmasına birçok düzeltme içermektedir (Dobrodomov, t.y.).

Rus Türkolog, dilbilimci Baskakov'un 'Russkiye Familii Turkskogo Proishojdeniya' adlı çalışmasında tarihsel ve etimolojik analizlerine yer verdiği 300 Türk kökenli Rus soyadı yer almaktadır (Baskakov, 1979, s. 3). G. Karaağaç'ın 'Türkçe'nin Komşu Dillere Verdiği Giyim Kuşam Kültürüyle İlgili Kelimeler' adlı çalışmasında, Türkçeden Rusçaya geçen giyim kuşam alanlarından 280 kelime saptandığı görülmektedir (Karaağaç, 1998, s. 385). Güllüdağ ise bu hususta, Türkçeden Rusçaya 2500 kelime geçtiğini belirtmektedir (Güllüdağ, 2009, s. 237).

Son dönemlerde Rusçadaki Türkçe kelimeler üzerine hazırlanmış bir çalışma da R. A. Yunaleyeva'nın 'Rus Klasiklerinde Türkçe Sözcükler' adlı Türkçe kelimeler sözlüğüdür. Yunaleyeva, eserde bütün yazarların çalışmaları için ayrı kelime listeleri hazırlamıştır. Bunu takiben bazı yazarların Rus klasiklerinde kullandıkları Türkçe kelimelerin sayısal verileri şu şekilde örneklenmektedir: A. S. Puşkin 332, L. N. Tolstoy 256, F. M. Dostoyevski 236, İ. S. Turgenyev 283, M. Y. Lermontov 240, N. V. Gogol 302, A. P. Çehov 315, İ. A. Gonçarov 254, N. S. Leskov 347, A. N. Ostrovskiy 290 olmak üzere saptanmıştır (Kartalçık, 2008, s. 212-214). Çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkçe kelimelerin hangi yazarların eserlerinde geçtiği incelenmemiştir. Bunun yerine, Rusça ve Türkçe arasındaki etkileşimin boyutunu ortaya koymak için yukarıda belirtilen bilgiler ışığında yalnızca sayısal verilere yer verilmiştir.

Doğu Slavları ve Türk boyları, Kiev Rusya'sı kurulmadan çok önce yakın komşuluk ilişkisi içerisindedir. Kononov, bu bağlar ve ilişkiler neticesinde Türkçe ile yaşanan etkileşimin Rus dilinin söz varlığında etnik köken, kültürel, mimari ve dekor, günlük ev eşyalarının kullanımı, günlük yaşam şekli, çay, gelenekler gibi alanlarda önemli izler bıraktığını vurgulamaktadır. Bunun yanında çoğunluğu Türkçe kaynaklı olmak üzere Rus kroniklerinde, 'İgor Destanı'nda ve diğer seküler eserlerde, özellikle at yetiştiriciliği ve küçükbaş hayvan isimleri, şahincilik (kuşçuluk) terimleri, soy isimler ve lakaplar, coğrafi isimler, yer adları vs. gibi muhafaza edilen çok sayıda Türkçe kökenli ödünçlemeler yer aldığını belirtmektedir (Kononov, 1972, s. 12). Buna göre Rusça ve Türkçe arasında hayatın birçok alanıyla ilgili kelime alışverişi yaşandığı anlaşılmaktadır.

Bugün Rus dilinde tam teşekküllü yüzlerce Türkçe kökenli kelime olduğu bilinmektedir. Bu kelimeler yaşamın her alanını kapsamaktadır. Rusçadaki Türkçe ödünçlemeler üzerine derli toplu bir sözlük hazırlayan E. N. Şipova'nın 'Slovar Turkizmov V Russkom Yazıke' adlı eseri bu hususta dikkate değer bir çalışmadır. Şipova'nın bu eseri, Rus ve yabancı yazarlar tarafından Rus dilindeki Türkçe kelimeler üzerine yapılmış çok sayıda çalışmadan derlenmiştir. Sözlük bilim tarihinde, alanındaki ilk çalışma olma niteliği taşımaktadır. Türkçe kelimelerin etimolojisini ve Rus dilinde ortaya çıkış tarihlerini ortaya koymaktadır. Sözlük, yaklaşık olarak 2000 Türkçe kökenli kelime içermektedir. Sözlükteki Türkçe kökenli kelimelerin yarısı; bölgesel, yerel ve konuşma diline ait kelime dağarcığı etrafında belirlenmiştir (Şipova, 1976a, s. 6). Türk dili, Rusçanın yazı dilinin yanı sıra halk ağzı olarak bilinen konuşma dilinde de kalıcı etkiler bırakmıştır.

Şipova'nın sözlüğündeki kelimelerin çoğunluğu Türkçenin lehçeleri üzerinden derlenmiştir. Bu sözlük, günümüze kadar en fazla sayıda Türkçe kelimeyi özümsemiş ve korumuş olan tek diyalekt sözlüktür. Bu kelimelerin küçük bir kısmı arkaizmdir (eski kelimeler). Geri kalan çoğunluğu ise modern Rus dilinin bir parçasıdır. Bunun yanı sıra dini, hukuki ve günlük birçok ödünç kelime, Rus diline Türk toplulukları vasıtasıyla (Arap, Moğol, İran dillerinden) geçmesine rağmen, bazı dilbilimciler, bunların Türkizm (Türkçe kelime) olduklarını kabul etmektedirler (Şipova, 1976a, s. 3-4). Şipova'nın detaylı olarak derlemiş olduğu bu eseri, bahse konu çalışmaya kaynaklık etmesi bakımından önem arz etmektedir. Buradan anlaşılacağı üzere Rusça ve Türkçenin etkileşimleri, birbirlerinin lehçe ve ağızları üzerinde de önemli derecede etkili olmuştur. Buna göre yazı dilinin yanı sıra, her iki dilin lehçe ve ağızlarında yer alan kelimelerin araştırılması ortaya konulacak verilere katkı sağlaması açısından önemlidir.

Günümüz Türkçesi'nin yanı sıra Türk dillerinden de Rusçaya epey kelime geçtiğini görmekteyiz. E. N. Şipova, M. Fasmer ve G. Karaağaç'ın etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları Türk dillerinden Rusçaya geçen ödünçlemeler sentezlenerek toplamda 600 ödünç kelime tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda ve kaynak taramalarında bazı eş anlamlı ödünç kelimeler Rusça kelimelerin latinize edilmesi suretiyle saptanmıştır: [Basurman, busurman], [Bey, beg], [Boyarın, bayar], [Bil, bılya], [Daraga, daruga], [Deftyer, devter], [Yesaul, yasaul], [Kadi, kadiiy], [Karaç, karabça, karabçun], [Sandjak, sancak], [Yarlık, erlik], [Abaz, abas], [Denga, dengi], [Pulo, pulyo, pul], [Satovka, satoha], [Avdan, sıırı], [Ata, atay], [Baba, babay], [Burlak, burlaka], [Ruslan, eruslan], [Yaga, baba yaga], [Şeyh, şeyk], [Azyam, ozyam], [Alajda, alaça], [Andarak, andrak], [Arkaluk, arhaluk], [Baybarak, bayberok, bamberok], [Bahta, pahta], [Bizilika, biziki], [Darayi, daragi], [İzarbat, izarbav], [İçegi, içitki, içigi], [Kalakul, kalakulça], [Kelim, kilim], [Meşat, meşin], [Sulok, sulog], [Taftuy, tahtuy], [Çakçurı, çamçurı], [Çapan, çepan], [Çarki, çarı], [Şalvarı, şarovarı], [Yalovets, yalovots], [Yapança, yaponça], [Baldran, baldıryan], [Burka, burkun], [Zetin, zitin], [Zinzivoy, zenzevel], [Karağaç, karagiç], [Kebeka, kebyoka], [Haşış, gaşış], [Çagan, çakan], [Çemara, çemennik], [Ayo, ayov, ayu], [Akjilan, akzilan], [Bayibak, babak], [Bakla, baklya, bakloşka], [Bar(a), bulka, barabulya, barabunya, barbunya], [Bityug, bityuk], [Buze(i)vok, buzivok], [Busel, busel, busol], [Devyanuş, devyakuş], [Kazarka, kazara], [Kamsa, hamsa], [Karas, karasirt], [Kaçkar, koçkar], [Tabarga, tabargan], [Çankiraya, çankiriy], [Aran, araiy], [Baydan, buyan], [Elan, alan], [Araba, arba], [Bagan, bagana], [Baklaga, baklajka], [Bastrok, bastrik], [Kamça, kançug], [Kandil, kandilo], [Kapan kapkan], [Kaşık, kovşik], [Majara, madjara], [Tereza, terezi], [Arak, araka], [Kazan, kabav], [Şorba, şurpa], [Çagraviy, çegraviy], [Alır, alır, alıra, alırya], [Butuz, butus], [Bus, busnyets], [Zeberzat, izumrud], [Yahont, yahut].

Yapılan araştırmalarda bazı eş sesli ödünç kelimelere de ulaşılmıştır: [basma], [Baskak], [Burunduk], [Kabak], [Kaban], [Karan]. Bu kelimelerin yazılış itibarıyla aynı, ancak anlam bakımından farklı olarak birkaç kez kullanıldıkları tespit edilmiştir.

3. Rusçadan Türkçeye Geçen Ödünç Kelimelerin İncelenmesi

Genel olarak Türkiye Türkçesinin söz varlığı üzerinde Rusçanın etkisine bakıldığında, bu etkinin boyutunun Türkçenin Rusça üzerindeki etkisine oranla daha kısıtlı olduğu görülmektedir. Bu durum Rusya ile geç başlayan politik ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra bu süreci takip eden dönem içerisinde askeri alanda yaşanan ilişkiler olduğundan da bahsedilebilir (Özeren, 2014, s. 1096). Bu doğrultuda Rus ve Türk devletleri arasında tarih boyunca yaşanan siyasi ilişkiler sebebiyle, Türk-

çenin yazı dili ve yöre ağızlarına Rus dilinden ödünç kelime geçişleri yaşandığı anlaşılmaktadır. Bunu takiben Türkçenin Rusçanın söz varlığı üzerindeki etkisinin daha fazla olmasının siyasi sebeplerinin yanı sıra, göçlere bağlı olarak Sovyet coğrafyasında yaşayan Türklerin fazla olmasıyla ilişkili olduğundan da bahsedilebilir.

Türk Dil Kurumu'nun tespit ettiği verilere göre, Türkçenin yazı diline geçmiş 37 Rusça kökenli kelime bulunmaktadır (Şakar, 2015, s. 2333). Özeren, Çağdaş Türkçenin yazı dilinde Rusça kökenli 41 kelimenin yer aldığını ifade etmektedir. Türkçenin yöre ağızları incelendiğinde ise bu sayısının 265 olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar, Rusça kökenli kelimelerin genel olarak doğu kolu ağızlarının ikinci alt bölümlerinde görüldüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle Kars, Ardahan, Erzurum gibi Kuzey Anadolu yöre ağızlarında Rusça kökenli kelimelerin daha çok yer aldığı görülmektedir. Ancak bunun yanı sıra, diğer yörelerin ağız gruplarında da Rusça kökenli kelimelerin tespit edildiğinden bahsetmek mümkündür. Türkçenin yöre ağızlarındaki Rusça kökenli sözcüklerin çoğunlukla sosyal yaşamla ilgili olduğu görülmektedir (Özeren, 2014, s. 1096).

Rusçadan ödünç alınan yöresel kelime dağarcığı, Doğu Anadolu'da özellikle de Erzurum ve Kars'ta yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu Rusça kelimelerin büyük bir kısmı günlük yaşam faaliyetlerinin yanı sıra askeri alanlarla da ilgilidir. Muhtemelen bu kelimeler, ilk olarak buraya kalıcı olarak yerleşen Rus gruplarıyla etkileşim sürecinde, ikinci olarak ise Rus birliklerinin bu bölgelerdeki uzun süreli varlığı sırasında yerel halk tarafından alınmıştır (Bak & Şapoval, 2020, s. 57). Türkçenin yöre ağızlarında bulunan Rusça kökenli kelimelerin günümüzde halen kullanılıyor olması, bu etkileşimin doğrudan gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda yapılan analizler neticesinde; Kuzey Doğu Anadolu Bölgesinde bulunan Kars, Ardahan, Erzurum yöre ağızlarında 78 Rusça kökenli kelimenin olduğu saptanmıştır. Ancak bunlardan 20 sinin derleme yapan kişilerin fikirlerine ait olduğu düşünülerek kapsam dışında tutulmasıyla ortaya konulan Rusça kökenli kelime sayısı 58 olarak saptanmıştır (Özeren, (Şapoval, 2020) 2014, s. 1111). Buradan hareketle; Ruslarla yapılan savaşlar, ticaret veya kültürel alışveriş gibi etkileşimlerin yöre ağızlarının söz varlığı üzerinde kalıcı izler bıraktığı anlaşılmaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun verilerinin incelenmesi sonucunda Rusçadan Türkçeye geçen toplam 36 ödünç kelime, Rusça kelimelerin latinize edilmesi suretiyle saptanmıştır. Elde edilen bu ödünç kelimelerin bazılarının transliterasyon yöntemiyle Türkçeye geçtiği ve bu nedenle Rusça ve Türkçede telaffuz olarak farklılık gösterebildikleri görülmektedir: Rusçada **"Savhoz"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"Sovhoz"** olarak kullanılmaktadır. Ancak Rusça bazı kelimeler de tarihi süreç içerisinde harf bazında küçük değişiklikler sergileyerek Türkçeye geçmişlerdir. Örneğin, **"Matryöşka"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"Matruşka"** olarak kullanılmaktadır. Türkçede *ë* (*yo*) ünlüsü bulunmadığından Rusça kelime, Türkçeye geçerken ses değişimine (-u) uğramıştır. Rusça **"Kopeyka"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"Kapik"** olarak kullanılmaktadır. Burada kelimenin ünlü değişimine (o-a, e-i) ve hece düşmesine (y-a "u-a") uğradığı görülmektedir. Rusçada **"Kazaçok"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"Kazaska"** olarak kullanılmaktadır. Burada kelime ünlü ve ünsüz değişimine (-ç-o-k, -s-k-a) uğramıştır. Rusçada **"Telyatina"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"Telatin"** olarak kullanılmaktadır. Türkçede *я* (*ya*) ünlüsü bulunmadığından bu kelime Türkçeye geçerken *я* (*ya*) harfi değişerek *-a* sesine dönüşmüştür ve kelimenin sonunda ise ünlü düşmesi (-a) yaşanmıştır. Rusçada **"Briçka"** olarak telaffuz edilen kelime, ünlü değişimine (-i, -ı) uğrayarak Türkçeye **"Briçka"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Kalyaska"** olarak telaffuz edilen kelime, ses değişimine (-e) uğrayarak Türkçeye **"Kaleska"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Mazut"** olarak telaffuz edilen kelime, ünlü değişimine (-u, -o) uğrayarak Türkçeye **"Mazot"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Samavar"** olarak telaffuz edilen kelime, ünlü değişimine (a-e) uğrayarak Türkçeye **"Semaver"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Pirogi"** olarak telaffuz edilen kelime hem ünlü hem de ünsüz değişimine (u-i, g-h) uğrayarak Türkçeye **"Piruhi"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Bayarin"** olarak telaffuz edilen kelime, ünlü değişimine ve hece düşmesine (a-o, -rin) uğrayarak Türkçeye **"Boyar"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Tsar"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **ц** "ts" ünsüz harfi olmadığı için ses değişimine (ц "ts"-ç) uğramış ve **"Çar"** olmuştur. Rusçada **"Tsareviç"** olarak kullanılan kelime de aynı şekilde Türkçede **ц** "ts" ünsüzü olmadığı için ses değişimine uğrayarak (ц "ts"-ç) Türkçeye **"Çareviç"** olarak geçmiştir. Rusçada **"izba"** olarak telaffuz edilen kelime, Türkçede **"izbe"** olarak kullanılmaktadır. Burada kelime, ünlü değişimine (-a, -e) uğramıştır.

Bazı ödünç kelimelerin şekil değişikliğine uğradığı görülmektedir: Rusçada **"Polskiy"** olarak telaffuz edilen kelime, şekil değişimine uğrayarak Türkçe 'ye **"Leh"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Rojdestvo"** olarak telaffuz edilen kelime, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye **"Bocuk"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Telega"** olarak telaffuz edilen kelime, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye **"Talika"** olarak geçmiştir. Rusçada **"Sani, sanki"** olarak telaffuz edilen kelime, şekil değişimine uğrayarak Türkçeye **"Zanka"** olarak geçmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Farklı dil ailelerine ve farklı etnik kökenlere mensup olan Rus ve Türk dilleri, dünya üzerinde geniş bir coğrafyada konuşulmaktadır. Tarihi süreç boyunca etkileşim içerisinde olan bu diller üzerine yapılan araştırmalar; iki dil arasındaki etkileşimin incelenemesinin o dillerin tarihi süreçteki dil iletişimini gerekli kılan faktörlerin araştırılmasıyla mümkün olduğunu göstermiştir. Bu doğrultuda çalışmada Rus ve Türk dillerinin mensubu oldukları etnik halkın tarihi süreç içerisindeki ilişkileri gözden geçirilmiştir. Bu manada her iki dil arasındaki karşılıklı etkileşimlerin oldukça uzun vadeli bir geçmişe dayandığı gözlemlenmiştir.

Tarihin bazı dönemlerinde farklı dilleri konuşan Rus ve Türk halkları arasında coğrafya değişikliği, göçler, evlilikler, siyasi, askeri, kültürel, sosyal, ticari, dini, vb. sebepler, karşılıklı iletişim kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu faktörlere bağlı olarak Rusça ve Türkçe arasında karşılıklı dil etkileşimlerinin yaşandığı görülmektedir. Bu etkileşimlerin bir sonucu olarak her iki dil arasında pek çok farklı alanda karşılıklı kelime ödünçlemeleri gerçekleşmiştir. Eski çağlardan günümüze kadar Rusça ve Türkçenin söz varlığının gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli rol oynayan ödünç kelimeler, her iki dil arasında pek çok alanda yaşanan etkileşimin en somut kanıtı olmuştur.

Rus ve Türk dillerinin birbirlerinin söz varlıkları üzerindeki etkileri karşılaştırıldığında, Türk dilinin Rus dili üzerindeki sözcüksel etkisi büyük oranda ortaya çıkmaktadır. Bu durumun nedeni, Sovyetler Birliğinde Türk nüfusun kalabalık olmasıdır. Rus dilinin Türk dili üzerindeki sözcüksel etkisi buna kıyasla daha düşük oranda gözlemlenmiştir. Bu etki, daha çok Türk dilinin doğu grubu lehçeleri ve yöre ağızlarında görülmektedir. Aynı coğrafyada yaşayan, Türkçe ve Rusça konuşan bireylerin devamlı etkileşim halinde olmaları, dile maruz kalmaları, her iki dil arasında kelime alışverişi yaşanmasını sağlamıştır. Bu bağlamda yapılacak diyalektik çalışmaların “ödünçleme” oranlarını arttırarak Rusça ve Türkçenin söz varlıklarına zenginlik katacağına kanaat getirilmektedir.

Çalışmanın temel amacını teşkil eden E.N. Şipova'nın “*Slovar Tyurkizmov v Russkom Yazıke (Rus Dilindeki Türkçe Unsurlar Sözlüğü – Alma/Ata 1976)*”, M. Fasmer'in “*Russisches Etymologisches Wörterbuch – Heideberg 1950-1958 (Rusçanın Etimolojik Sözlüğü – Heidelberg 1950-1958)*”, G. Karaağaç'ın “*Türkçe Verintiler Sözlüğü – Ankara 2021*” adlı sözlük çalışmaları detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu doğrultuda üç dilbilimcinin etimolojik sözlüklerinde ortak kullandıkları Türkçe ödünçlemeler sentezlenmiş ve Türk Dil Kurumu'nun verileri analiz edilerek tespit edilen Rusça ödünçlemelerle karşılaştırılmıştır.

Yazar Katkıları: Fikir-M.T., E.B.; Tasarım-M.T., E.B.; Denetleme-M.T.; Kaynaklar E.B.;- Veri Toplanması ve/veya İşlemesi- E.B.; Analiz ve/veya Yorum- M.T., E.B.; Literatür Taraması- E.B; Yazıyı Yazan-EB; Eleştirel İnceleme- M.T

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Bu makale, tez projesi kapsamında Atatürk Üniversitesi BAP birimi tarafından 1.215,70 ₺ ile finanse edilmiştir.

Author Contributions: M.T., E.B.; -; M.T., E.B.; Supervision-M.T; Resources E.B.; Data Collection and/or Processing- E.B.;*; Analysis and/or Interpretation- M.T., E.B.; Literature Search- E.B; Writing Manuscript-E.B; Critical Review- M.T;

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: This article was funded by Atatürk University BAP unit with 1.215,70 ₺ within the scope of thesis project.

Kaynaklar

- Ahmanova, O. S. (2004). *Slovar lingvistiçeskiy terminov*. Moskva: URSS.
- Ahundova, P. (2016). Dil ilişkileri ve alıntı sözler üzerine. *Gazi Türkiyat*, 18, 205-211.
- Akalın, Ş. H. (2010). Sözcükbilimi ve sözlükçülük. *Türk Dili*, 698, 162-169.
- Aksan, D. (1979). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim 1*. Türk Dil Kurumu.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Söz varlığı [Elektronik Sürüm]*. Engin.
- Aktaş, R. (2022). Türk-Rus ilişkileri bağlamında Rusya'da Türkoloji'nin tarihsel gelişimi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar*, 10 (31), 313-330.
- Arslantosun, B. (2021). “Language and a spectrum of related dimensions” [Dil ve ilgili bir dizi boyut]. *International Journal of Educational Spectrum*, 3 (1), 80-91.
- Atasoy, İ. O., & Ercan, G. S. (2022). Dil ve toplum: Dillerarası etkileşim ve ilgili kavramlar. *Kesit akademi dergisi*. 8 (31), 565-586.

- Aydın, Ö. (2017). Sözlük, tanımı ve türleri. *Sözcükbilim ve sözlüçlük*, 11-16.
- Bak, H., & Shavapol, V., (2020). Regionalizmy russkogo proiskhozhdeniya v dialekte Erzuruma i Karsa. Teoriya yazyka. Teoriya mezhkulturnoy kommunikatsii , vol.1, no.1.
- Baskakov, A. N. (1979). *Russkiye Familii Tyurskogo Proishojdeniya*. Moskova: Akademiya Nauk: CCR Institut Yazıkoznaniya.
- Başbuğ, F., & Başbuğ, F. (2016). *Türk-Rus ilişkilerinin tarihi süreçte Avrasya'daki sosyal ve kültürel yansımaları*. 325-344.
- Buribayeva, M. A. (2012). Tyursko-Slavyanskiye yazykoviye kontaktı na perekrestke vremen i tsivilizatsiy. *Vestnik Rossiyskogo universiteta drujhbi narodov. Seriya: Teoriya yazyka. Semiotika. Semantika*, 2, 15-23.
- Campbell, L. (2013). *Historical Linguistics* (Çev.: Evindar Baki). [Elektronik Sürüm]. Edinburgh university press.
- Çürük, Y. (2020). Sözcükbilim. *Dilbilim. (Teorik ve uygulamalı alanlar)*. Gazi kitabevi, Ankara.
- Daşdemir, M., & Efendioğlu, S. (2016). Kars Erzurum ağızlarında Rusça ödünç kelimeler. *Journal of Turkish Research Institute*, 55, 159-159.
- Davlatova, S. (2021). Leksikologiya. *Aktualnoye v Filologiyi*, 6(6).
- Dobrodomov, İ. G. (t.y.). "Hekatoriye voprosi izuçeniya turkizmov vi russkom yazıke" [Rus dilinde Türkizmlerin incelenmesiyle ilgili bazı meseleler]. *Philology.ru.*: <http://www.philology.ru/linguistics2/dobrodomov-67.htm>.
- Durmuş, O. (2004). Alıntı kelimeler bakımından Türkçe sözlük. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 26.
- Efremova, G. A. (2019). "K voprosu o ponyatii i problematike yazykovih kontaktov" [Dil temasları kavramı ve sorunları üzerine]. *Vestnik habarovskovo gosudarstvennogo universiteta ekonomiki i prava*, 3 (101), 152-157.
- Gaznevi, E. (2020). Lehçede ödünçleme ve türleri. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 9 (65), 94-105.
- Güllüdağ, N. (2009). Artvin ağızındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*, 247-259.
- Hagverdiyeva, K. H. K. (2019). "Yazıkoviye kontaktı kak credstvo obogaşeniya yazıkov" [Dil zenginleştirme aracı olarak dil temasları]. *Baltic Humanitarian Journal*, 8(2 (27)), 348-352.
- İnalcık, H. (2018). Osmanlı – Rus ilişkileri (1492-1700). <https://www.vatankirim.net/osmanli-rus-iliskileri-1492-1700-prof-dr-halil-inalcik-34/>
- Karaağaç, G. (1998). Türkçenin komşu dillere verdiği giyim kuşam kültürüyle ilgili kelimeler. *Türk Dil Dünyası ve Dil Edebiyat Dergisi*, (5), 362-387.
- Karaağaç, G. (2021). *Türkçe verintiler sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karaman, E. (2009). Rusçadaki Türkçe ödünçlemeler. *Electronic Turkish Studies*, 4 (3).
- Kartalcık, V. (2008). Rus klasiklerinde Türkçe sözler. *Bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 211-214.
- Kasumova, M., Ergenekon, M., & Çobanoğlu, N. (2016). Moskova'nın Türkçe kökenli yer adları. *Karadeniz Araştırmaları*, 13 (49), 121-130.
- Kononov, A. N. (1972). *İstoriya İzuçeniya Türskih Yazıkov V Rassiy: Dooktyabrskiy Period*. Leningradskoe: Nauka.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu, Atatürk Kültür.
- Kudriashova, S. V. (2015). "Protse zaimstvovanya kak raznovidnost yazıkovogo kontakta" [Bir dil etkileşim türü olarak ödünç alma süreci]. *İzvestiya Rossiyskogo Gosudarstvennogo Pedagogičeskogo Universiteta Im. A. I. Gertsena*, 4(36), 66-75.
- Leşenko, Y. E., & Ostapenko, T. S. (2018). "Mejyazıkoviye vzaimodeystviya i mejyazıkoviye vliyanıya kak proyavleniye yazıkovih kontaktov" [Dil temaslarının bir tezahürü olarak dillerarası etkileşimler ve dillerarası etkiler]. *Cotsio-I Psiholingvistnıçeskiye İssledovaniya*, (6), 26-30.
- Lomteva, T. N., & Paharenko, S. V. (2014). Strukturno-soderjatelniye aspektı yazıkovogo kontakta kak lingvokulturnogo fenomena", [Dil-kültürel bir olgu olarak dil temasının yapısal ve içerik yönleri]. *Problemi İstorii, Filologii, Kulturi*, 4 (46), 316-321.
- Özbek, E. (2015). Türkiye'de" söz varlığı" çalışmaları ve bunlar üzerine genel bir değerlendirme. *Akademik Kaynak*, 3 (5), 23-38.
- Özcan, A. T. (2022). *Moğol-Rus ilişkileri (1223-1341)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Özden, H. İ. (2014). Türkiye Türkçesinde eş anlamlılık ve örtmece (tabu) kelimelerin eş anlamlılık içindeki yeri. *Karamanoğlu*

- Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16 (1), 160-165.
- Özeren, M. (2014). Türkiye Türkçesi ağızlarındaki Rusça sözcükler. *Turkish of Turkish Studies*, 9 (3), 1094-1120.
- Paylan, K. (2015). *Türkçede kelime türetme yollarına genel bir bakış* [Yüksek Lisans Tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Pimenova, M. V. (2018). *Leksikologiya. Frezologiya. Leksikografya* [Leksikoloji, Sözcükbilimi, Sözlükbilim]. Vladimir.
- Sedina, İ. V., & Falina, E. N. (2016). Ustarevshaya Leksika v sostave sovremennogo Russkogo yazyka" [Modern Rus dilinde kullanılmayan kelimeler]. *Teoriya I Praktika Sovremennoy Nauki*, 6-2 (12), 148-151.
- Şakar, R. (2015). Farklı dil ailelerinden olan Rusça ve Türkçenin birbirleriyle etkileşimi. *International Journal of Languages Education*, 1, 2326-2336.
- Şipova, E. N. (1976). *Slovar Tyürkizmov v Russkom yazıke*. altaica.ru. https://vk.com/doc-26812_132047997.
- Tektaş, N. (2007). *Tanrı'nın Askerleri 3, Karluklar-Karahanlılar-Oğuzlar-Sabarlar-Avarlar, Hazarlar-Bulgarlar-Macarlar-Peçenekler-Kıpçaklar*. İstanbul: Çatı Yayıncılık.
- Turan, F. (2012). "Leksikoloji ve Anlam bilim" XVI-XIX. yüzyıllar Türk dili, içinde (M. Duman & D. Erenoğlu), Anadolu Üniversitesi, 126-139.
- TDK (Türk Dil Kurumu) (2023). Güncel Türkçe Sözlük. <https://tdk.gov.tr>
- Yasin, Y. (2018). Türk kültürünün Rus kültürü üzerindeki etkileri. *Journal of Old Turkic Studies*, 2 (1), 94-109.
- Zakhvataeva, K. S. (2010). "Yazykovyye kontaktiy: Bazovyye ponyatiya i ikh stratifikatsiya" [Dil temasları: Temel kavramlar ve katmanları]. *Izvestiya Rossiyskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. A. I. Gertsena*, 126, 165-170.